

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Karkulehto, Sanna; Leppihalme, Ilmari

Title: Työtä töiden joukossa? : seksuaalisuus, kaupallisuus ja toimeentulon pakko kotimaisessa nykykirjallisuudessa

Year: 2018

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Karkulehto, S., & Leppihalme, I. (2018). Työtä töiden joukossa? : seksuaalisuus, kaupallisuus ja toimeentulon pakko kotimaisessa nykykirjallisuudessa. In J. Ojajärvi, E. Sevänen, & L. Steinby (Eds.), Kirjallisuus nykykapitalismissa : suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin näkökulma (pp. 261-285). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, 1444.

Työtä töiden joukossa?

Seksuaalisuus, kaupallisuus ja toimeentulon pakko kotimaisessa nykykirjallisuudessa

Sanna Karkulehto ja Ilmari Leppihalme

”Seksuaalisuus määrittyy kulttuuriseksi tuotteeksi ja käytänteeksi, joka on olennaisesti kytköksissä taloudellisten suhteiden rakentamiseen [...]”¹ (Sanders 2005, suom. SK & IL.)

”Ihminen voi myydä älyään, käsiään tai persettään.” (Röyhkä 2015.)

”Ainoa ero huoran ja minun välillä on se, etten minä ole huora.” (Hiidensalo 2012.)

Seksuaalisuuden ja kaupallisuuden suhde on nykyculttuurissa esillä huomiota herättävän usein. Erityisesti näkyvyys on korostunut mediassa, jossa seksuaalisuutta käytetään markkinoinnin ja myynnin välineenä. Voidaan puhua seksuaalisuuden kaupallistumisesta sekä seksin media-markkinoista. (Karkulehto 2011.) Myös suurehko osa kaupallisesta seksistä, jolla tarkoitamme lähinnä pornoa sekä (muuta) seksityötä, on siirtynyt mediavälitteiseksi eli lähinnä puhelin- ja internetpalveluiksi. Vuosituhannen vaihteen Suomessa seksityö tuli aiempaa näkyvämmäksi myös katukuvassa, lehtien otsikoissa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa.

sa. Ilmiö liittyy yhtäältä 1990-luvun alun lamaan ja toisaalta Neuvostoliiton talouden romahdukseen, jonka seurauksena naiskauppa lisääntyi Suomessa nopeasti. Neuvostoliitossa käynnistyi kommunistisen järjestelmän kaaduttua raju ja hallitsematon yksityistämispolitiikka, joka vei työpaikat suurelta osalta naisia, jolloin he menettivät mahdollisuutensa elättää itseään ja perheitään. Tuhannet venäläiset sekä entisen Neuvostoliiton jäsenmaiden naiset lähtivät etsimään toimeentuloa Suomen seksimarkkinoilta. (Penttinen 2004; 2008.)²

Jo ennen kuin kaupallinen seksi tuli näkyvästi julkiseksi, varsinkin feministisessä mediatutkimuksessa kiinnitettiin kriittistä huomiota ylipäätään seksuaalisuuden julkisen näkyvyyden lisääntymiseen. Tätä ilmiötä on kutsuttu jo hyvän aikaa kulttuurin ja median seksualisoitumiseksi. Esimerkiksi normien vastaisten seksuaalisuuksien näkyvyys on lisääntynyt 1990-luvulta lähtien, mikä on edistänyt seksuaalista monimuotoisuutta ja hajontaa heteronormatiivisuuden hegemoniassa. Seksuaalisuuden käsittelyn ja esitysten vapautumisen ansiosta alakulttuureille ja transgressiivisille, normien vastaisille seksuaalisuuksille on avautunut uutta representatiivista tilaa, ja näin ne ovat tulleet suurelle yleisölle aiempaa tutummiksi ja arkisemmiksi ja siten myös helpommin ymmärrettäviksi.³

Pelkän seksuaalisuuden lisäksi suoranaiseen pornoon viittaavasta näkyvyydestä on puhuttu kulttuurin pornoistumisena. ”Pornoistumisella” viitataan tällöin ensinnäkin globaalin pornoteollisuuden kasvuun viime vuosikymmeninä sekä toiseksi siihen, miten porno on vallannut maailmanmarkkinat. ”Pornoistuminen” tarkoittaa myös ilmiön epäsuorempia ilmentymiä ja vaikutuksia sekä pornon arkipäiväistymistä: aiemmin pornografiseksi mielletyt kuvastot ”valuvat” osaksi valtavirtamediaa ja jokapäiväistyvät. Erilaiset pornografiset merkitsijät, kuten pornahtavat eleet, poseeraukset ja pukeutuminen, ovat levinneet varsinaisen pornon alueelta myös ei-pornografisiin yhteyksiin: populaarikulttuuriin ja valtavirtamediaan, kuten musiikkivideoihin, televisiosarjoihin, elokuviin, mainoksiin ja tietokonepeleihin sekä iltapäivä- ja aikakauslehtiin.⁴ (Paasonen et al. 2005; Paasonen et al. 2007; Karkulehto 2011.)

Kulttuurin seksualisoitumisen ja pornoistumisen myötä myös seksuaalinen hyväksikäyttö ja väkivalta näkyvät mediassa mitä moninaisim-

min tavoin (Karkulehto & Rossi 2017; Rossi 2017; Shepherd 2013; Karkulehto 2011; Stemple 2007; Halberstam 2001). Myös seksuaalisuuden ja kaupallisuuden yhdistävät ilmiöt ovat lisääntyneet, ja seksi sekä ihmisten kehot ovat muuttuneet entistä enemmän ”pääomaksi” eli myytäväksi ja ostettavissa olevaksi kauppatavaraksi. (Precarias a la deriva 2009, II.) Oman aikamme eli 2000-luvun alun länsimainen kulttuuri muistettaneen tulevaisuudessa muun muassa juuri siitä, miten se tarjosi julkisen tilan, ellei jopa näyttämön, kulttuurin seksuaalisoitumiselle, seksuaalisuuden kaupallistumiselle ja näiden ilmiöiden moninaisille ilmentymille. Esimerkiksi monissa nykykulttuurin esityksissä on etenkin 2000-luvun alusta lähtien alettu käsitellä niin konkreettista seksityötä kuin vertauskuvallisemmin ihmissuhteisiin levinnyttä kaupankäyntiä sekä ihmisten ja ihmissuhteiden arvottamista taloudellisin mittarein – rahan ja tuottavuuden näkökulmasta. Kotimaisessa nykykirjallisuudessa aiheista ovat kirjoittaneet muun muassa Laura Gustafsson, Essi Henriksson, Venla Hiidensalo, Kari Hotakainen, Katja Kettu, Pasi Lampela, Pirkko Lindberg, Mari Mörö, Sofi Oksanen, Kreetta Onkeli, Hannu Raittila, Kauko Röyhkä, Arto Salminen, Juha Seppälä, Jussi Siirilä, Helena Sinervo, Anja Snellman, Jari Tervo, Elina Tiilikka, Antero Viinikainen ja Tuomas Vimma. Vertauskuvallisella tai hieman viitteellisemmällä tasolla heidän teoksissaan käsitellään sitä, miten ihmissuhteet tavarautuvat ja miten ihmisiä, varsinkin naisia, ja heidän ruumiitaan esineellistetään. Konkreettisemmän tason esityksissä puolestaan kuvataan suoraan seksityötä naisten, lasten ja nuorten hyväksikäytön muotona. Lisäksi työn ja toimeentulon välttämättömyyden kuvaukset sekä seksuaalisuuden ja kaupallisuuden aiheet yhdistyvät teoksissa temaattisesti. Tällöin teosten tapahtumat sijoittuvat lähes säännönmukaisesti uusliberalistisen, markkinoituneen ja prekarisoituneen yhteiskunnan kontekstiin.

Uusliberalistisella ja markkinoituneella yhteiskunnalla tarkoitamme tässä yhteydessä yhteiskuntajärjestelmää, johon Suomessa mukauduttiin globaalien kehityksen saattamana 1980- ja 1990-luvulla. Hyvinvointivaltion kaudesta siirryttiin tuolloin markkinaperustaisen kilpailuyhteiskunnan kauteen. Yhteiskuntaa alettiin tarkastella markkinoina ja ihmisten hyvinvointia uskottiin edistettävän parhaiten vahvistamalla yksityisen omistusoikeuden sekä kaupan, markkinoiden ja kilpailun vapautta.

Samaan aikaan hyvinvointivaltion turvaverkkoihin alkoi tulla aukkoja. (Sevänen 2013.) Prekarisaatiolla tarkoitamme uusliberalistiseen ja markkinoituneeseen yhteiskuntakehitykseen liittyvää työelämän ja työmarkkinoiden huonontumista sekä epävarmuuden lisääntymistä. Työelämän huonontuminen (Siltala 2004) johtaa yksilölliseen epävarmuuden kokemukseen siitä, että oma ja läheisten toimeentulo on epävakaa tai uhattua ja tulevaisuus näköalaton. Laajemmin prekarisaatiolla tarkoitetaan kapitalismin jälkiteollista käännettä, jonka vaikutuksesta työmarkkinat ovat muuttuneet epävakaksi: osa-aikaiset, määräaikaiset ja tilapäiset eli prekaarit työsuhteet ovat lisääntyneet, ja työntekijöiltä odotetaan kilpailukykyä osoittamista itsenäisenä, liikkumiseen sopeutuvana ja jatkuvasti joustavana työvoimana, vaikka palkka on epäennöllistä, vähäistä tai olematonta. (Precarias a la deriva 2009, 100, 387; Jokinen et al. 2015, 10–11, 12.) Henkilökohtaisella tasolla prekarisaatio näyttäytyy köyhyysrajalla keikkumisena, traumaattisten tapahtumien kasautumisena sekä elämän perustavanlaatuis³ haurautena ja ennustamattomuutena. (Jokinen et al. 2015, 11, 13, 15.)⁴

Artikkelissamme tarkastellaan kotimaisessa nykykirjallisuudessa ilmeneviä seksityön esityksiä, jotka kytkeytyvät yhteiskunnan uusliberalisoitumisen ja markkinoitumisen kontekstiin ja rinnastavat seksityön muuhun prekaariin työhön. Pohdimme näiden esitysten merkityksiä ja yhteyksiä. Kysymme, miten ja miksi seksuaalisuus, kaupallisuus ja toimeentulon pakko näyttävät kovin usein yhdistyvän nykykirjallisuudessa. Tarkastelemme, miten niiden yhdistäminen alkaa kuvastaa myös yleisemmin nyky-yhteiskunnan prekarisaatiota, epävakaita työmarkkinoita, työllistymiseen liittyvää kilpailua sekä yleisemmin (oman itsen) huomion tavoittelua ja (minän) markkinointia esimerkiksi mediassa.

Tarkastelumme on valikoitunut suhteellisen vapaasti sellaisia kotimaisen nykykirjallisuuden aikalaiskuvauksia, jotka tematisoivat rahan valtaa ja tavaraistumista erilaisin seksuaalisuuden kaupallistumiseen ja seksityöhön liittyvin kuvastoin, retoriikoin ja diskurssein. Ensimmäiseksi käsittelemme Laura Gustafssonin, Essi Henrikssonin, Pasi Lampelan, Pirkko Lindbergin, Sofi Oksasen, Jari Tervon ja Elina Tiilikan teoksia, joissa kuvataan seksityötä ja joissa seksityö esitetään yhtenä mahdollisuutena (tai pakkona) hankkia taloudellista toimeentuloa prekarisoitu-

neessa yhteiskunnassa. Toiseksi tarkastelemme teoksia, joissa ei tehdä varsinaisesti seksityötä eikä työskennellä seksibisneksessä mutta joissa seksityö kytetään muuhun nykykulttuurissa prekaariksi luonnehdittavaan työhön. Venla Hiidensalon, Hannu Raittilan, Kauko Röyhkän, Juha Seppälän, Anja Snellmanin ja Antero Viinikaisen teoksissa työtä ja taloudellisen toimeentulon pakkoa verrataan usein joko suoraan tai viitteellisesti seksityöhön – työhön, joka käsittää niin oman itsen henkisen kuin oman ruumiin ja intimitetin myymisen.

Seksityö toimeentulon mahdollisuutena ja pakkona

Pirkko Lindbergin *Berenikes hår* (2000), Sofi Oksasen *Baby Jane* (2004), Essi Henrikssonin *Ilmestys* (2007), Pasi Lampelan novelli ”Motelli” (kokoelmassa *Hellekausi* 2007), Elina Tiilikan *Punainen mekko* (2010), Laura Gustafssonin *Huorasatu* (2011) ja Jari Tervon *Layla* (2011) kertovat kaikki seksityöstä ja sen tekijöistä epävakaisissa yhteiskunnallisissa oloissa. Teosten päähenkilöt päätyvät myymään erilaisia seksipalveluja turvatakseen toimeentulonsa ja taloudellisen riippumattomuutensa yhteiskunnassa, jossa ei selviä ilman rahaa mutta jossa rahan ansaitsemisen mahdollisuudet ovat kovin rajalliset, ainakin teosten henkilöiden kokemuksessa. Heidän on useista erilaisista, niin henkilökohtaisista kuin rakenteellisista syistä vaikea saavuttaa taloudellista toimeentuloa ja itsenäisyyttä: *Berenikes hårin* ja *Baby Janen* päähenkilöillä on mielenterveysongelmia. *Ilmestyksen* Sanja tarvitsee kipeästi rahaa polvileikkausta varten, jotta voisi jatkaa vain epäsäännöllisiä tuloja tuottavaa tanssijan uraansa. ”Motellin” bordellia pitävä, velallinen yksinhuoltajaäiti on päässyt juuri vankilasta. *Huorasatu*-teoksessa prostituutiota ehdotetaan työvoimatoimistossa. *Laylan* nimihenkilö on ihmiskaupan uhri, ja toinen päähenkilö Helena on lapsensa huoltajuuden avioerossa menettänyt alkoholisti. *Punaisessa mekossa* oman elämänsä sivulliselle, Nooralle, seksityö tuntuu konventionaaliseen palkkatyöhön verrattuna vaivattomammalta tavalta ansaita rahaa.

Teosten naisten tarinat esittelevät monimuotoisesti seksityöhön ryhtymisen kompleksisia syitä ja osoittavat samalla, miten monella tavalla

seksityö voi muodostua yhdeksi toimeentulon hankkimisen keinoksi tai pakoksi. Sitä voidaan pitää yhtä lailla houkuttelevana mahdollisuutena hankkia helppoa rahaa kuin ainoana tarjolla olevana vaihtoehtona, pakkona tai suoranaisena oman tahdon sekä vapauden riistona. Gustafssonin, Henrikssonin, Lampelan, Lindbergin, Oksasen ja Tiilikan teokset kertovat naisista, joille päätös seksityöhön ryhtymisestä käy nopeasti ja vaivattomasti ja joista seksityö tuntuu ainakin aluksi varsin mutkattomalta. Tervon teosten naisille, etenkin sen nimihenkilölle Laylalle, seksityö näyttäytyy näköalattomana pakkona ja hyväksikäyttönä. Tiilikan romaania on markkinoitu sillä, että se pohjautuu tekijän omakohtaisiin kokemuksiin prostituoituna. *Punaisen mekon* Noora korostaa omaa tahtoaan ja toimijuuttaan, ja tästä syystä teos on rinnastettu Anna Kontulan suomalaisia seksityöläisiä tutkivaan väitöskirjaan *Punainen eksodus* (2008), jossa Kontula puhuu seksityöläisten toimijuudesta sen sijaan, että heidät nähtäisiin uhreina.

Sekä Kontulan väitöskirja että Tiilikan romaanin kaltaiset kaunokirjalliset teokset ovat tärkeitä avauksia prostituutiota käsittelevässä keskustelussa, sillä esimerkiksi prostituutiotutkimus oli pitkään tyypillisesti tutkimuskohteitaan medikalisoivaa, patologisoivaa ja uhriuttavaa. Viimeksi mainittuun sisältyy ennako-oletus, ettei nainen voi valita seksityötä omasta tahdostaan, vaan siihen ajaututaan aina pakosta köyhyyden tai esimerkiksi fyysisen väkivallan uhatessa. Tästä uhrinäkökulmasta tarkastellen seksityöntekijöiden omaehtoiset valinnat ja oma ääni hukkuvat keskustelua hallitsevien uhri- ja huolidiskurssien alle. Kontula korostaa seksityöntekijöiden toimijuutta antamalla heille aiemmin vaiennetun äänen: hänen tutkimuksensa perustuu seksityöntekijöiden kirjoituksiin ja haastatteluihin. Myös puhuminen tutkimuskohteista seksityöntekijöinä on tietoinen valinta, joka pyrkii neutraloimaan prostituutiu-sanan stigmatisoivia, uhriuden ja syrjäytymisen konnotaatioita. Espanjalaisen feministitutkimusryhmän Precarias a la derivan (2009, 261) prekaaria työtä tekevien naisten haastatteluissa seksityöntekijä Liad kertoo kutsuvansa itseään prostituoidun sijaan huoraksi, koska hän mieltää ”huoran” viittaavan enemmän tekemiseen kuin tekemisen kohteena olemiseen. Näin hän pyrkii pitämään itseään tietoisesti tekijänä, subjektina. Samalla hän aktiivisesti määrittelee uudelleen ja ottaa haltuun naisia

”huonoiksi” luokittelevaa ja halventavaa käsitettä: hänen mukaansa ai-noastaan käsitteen ylpeä, haltuunottava käyttö (*whore pride*, vrt. *gay pride*) tarjoaa mahdollisuuden sen legitimaatioon ja arvostukseen.

Oksasen, Henrikssonin, Lampelan ja Tiilikan teosten nuoria naispää-henkilöitä voidaan lukea tällaisen seksityöntekijöitä voimaannuttamaan pyrkivän diskurssin lävitse. Lampelan novellissa yksi bordellin työnte-kijöistä sanoo:

Tää on ollut mulle kuin joku niinku – äläkä nyt naura... tää on ollu mulle ku joku korkeekoulu.

No just niin.

Eiku ihän totta. Mä olen valmistunu tähän ammattiin. Ja nyt mä voin sanoa sen, häpeemättä, ylpeenä ja täydestä sydäimestä, ja voisi sanoa se kenelle tahansa: mä olen nuora. (M, 153–154.)

Kontulan tutkimuksessa on kuitenkin ristiriitansa. Hän esittää, että taloudellinen pakko aja ketään seksityöhön Suomessa, mutta silti raha on seksityön aloittamisen yleisin motiivi. Sama ristiriita tulee esille tarkastelemissamme kohdeteoksissa. Henrikssonin, Lampelan, Oksasen ja Tiilikan teosten henkilöt toteuttavat toiminnassaan pikemmin juuri tällaista ”kontulalaista” seksityöläisyyden paradoksia kuin toimijuutta. Vaikka heidän päätöksensä seksityön aloittamisesta näyttäisi perustuvan omaan tahtoon ja toimintaan, taloudellinen tarve tai ahdinko, toisinaan suoranainen pakko, toimii heille seksityön aloittamisen vahvimpana vaikuttimena, kuten Tervon *Laylan* työhön pakotetuille naisillekin. (vrt. Hennessy 2000, 189, 197; Sanders 2005). Näin heidän mahdollisuutensa Kontulan korostamaan toimijuuteen hukkuvat prekarisaation ja markkinatalouden toimintaperiaatteiden alle. Raha ja sen akuutti tarve sekä toimeentulon pakko muuttavat heidän omaehtoiselta vaikuttavan päätöksensä ryhtyä seksityöhön näennäiseksi. (Karkulehto 2011, 214; 2013, 118.)

Seksityön helppous tai huolettomuus voi olla suhteellista. *Baby Janen* nuoret naiset uupuvat lopulta työhönsä: ”Me elimme sillä muutaman vuoden hyvin, eläisimme vieläkin, ellei järjestelymme näennäisestä keveydestään huolimatta olisi rasittanut meitä liikaa.” (BJ, 34.) Etenkin toi-

mijuuden menetys ja esineellistyminen ovat ongelmia. Teoksen minäkertoja alkaa vähitellen kokea, että hänen päivänsä täyttyvät pelkästä miesten seksuaalisten tarpeiden tyydyttämisestä. Hän joutuu etsimään asiakkaitaan varten herkeämättä omituista rekvisiittaa, ja hänen täytyy pitää jatkuvasti yllään itselleen vieraita alusvaatteita tai sukkahousuja, jotka toimitetaan naisten käytettyihin asusteisiin mieltyneille asiakkaille. (Karkulehto 2011, 217.)

Päivästä toiseen [...] vaihdoin pikkuhousuja ja sukkahousuja. Enkä käynyt suihkussa, jotta saisin mahdollisimman paljon tuotetuksi likapyykkiä [...] asiakkaille. Aloin kaivata jotain, mitä en tiennyt, että ihminen voi kaivata: omia alusvaatteita. (BJ, 156.)

Baby Janen kertojasta tulee vähitellen eräänlainen miesasiakkaidensa seksuaalisia fantasioita rahasta toteuttava, esineellistetty kone. Hänen haaveenaan ovat omat alusvaatteet – kokemus siitä, että hän hallitsee jotain vain itselleen kuuluvaa, jotain, mitä ei tarvitse myydä pois. Myös toinen päähenkilö, Piki, on ahdistunut: ”Mun pitää kuulla jonkun muunkin ääntä kuin noiden äijien. Tunti tunnin perään, päivä päivän perään samaa läähätystä.” (BJ, 157–158.)

Oma tahto alkaakin muuntua *Baby Janessa* muiden tahdoksi ja muiden halujen tyydyttämiseksi. Teos muistuttaa, että liberalistisesta ajattelusta kumpuava vapaan tahdon ideologia ja uusliberalistinen markkinatalous eivät palvele yhdistelmänä ainakaan naisia, jotka ovat taloudellisesti heikoilla prekarisoituneessa yhteiskunnassa, vaan ne heikentävät heidän toimijuutensa mahdollisuuksia, esineellistävät heidät ja samanaikaisesti oikeuttavat heidän esineellistämisen sensä. (Karkulehto 2011, 214.) Seksibisnekseen ryhtymisessä ei näytä teosten aluissa olevan kyse ainakaan mistään nimettävissä olevasta pakkotilanteesta tai pakotajasta vaan henkilöiden omasta tahdosta – heidän halustaan ja tarpeestaan saada rahaa; tarinoiden edetessä ajatus liberalismiin mukaisesta vapaan tahdon ihanteesta kuitenkin problematisoituu. Rahanpuutteesta johtuva ahdinko kyseenalaistaa vapaan tahdon ideaa osaltaan jo valintatilanteiden alussa. Tässä yhteydessä seksityötä olisi vaikea tulkita vapaaseen tahtoon perustuvaksi toimijuuden merkiksi tai subjektin

yksilölliseksi valinnaksi (Sanders 2005). Teokset esittävät seksityön vapaaehtoisuuden sekä siihen liitetyn toimijuuden paitsi paradoksaalisina myös vähintäänkin ristiriitaisina ja hankalasti toteutuvina, etenkin kun niissä ei vältytä väkivallan kohtaamiselta, uhrikokemuksilta eikä itseinholta. ”Tunsin häpäiseväni ruumiini ja itseni kokonaan antamalla vieraiden koskea muhun” (PM, 130), tilittää *Punaisen mekon* Noora. Oksasen ja Henrikssonin teoksissa päädytään rajuihin väkivallantekoihin. *Ilmestyksen* Sanjan pahoinpitelee miespuolinen asiakas.

[S]e tarttuu tukkaani ja painaa polveni graniittilattiaan väkivaltaisesti. Sihaus vain ja sen kädessä on puukko. [...] [K]uvittelin hoitelevani vain nopean suihinoton. Kuvittelin käveleväni suupiel-tä pyyhkäistyäni läheisen kahvilan vessaan siistiytymään ja siitä kotiin. [...] Ymmärrän pilkahduksena, oudon suuri palkkiolupaus oli ansa. Ansa! En minä olisi pienemmällä rahalla suostunutkaan enää tähän homeisen kellarin salatapaamiseen. [...] Työlästä saan hillittyä käsieni tärinän ja laskeuduttua mahalleni melkein inhimillisesti itseäni satuttamatta. – Mä teen mitä tahansa, jos päästät mut menemään, saan syljettyä suustani. Mies töytäisee leukaani kohti lattiaa. Niin teetkin. Mitä tahansa. (I, 209–210.)

Myös Gustafssonin, Lindbergin ja Tervon teoksissa väkivallalla on keskeinen rooli. Gustafssonin *Huorasadussa* naiset ottavat väkivallan lopulta myös omiin käsiinsä. Teos parodioi ja ilkkuu koko patriarkaalista, sukupuolet hierarkisoivaa yhteiskuntaa, jossa seksin ja ruumiiden sekä intimitetin ostaminen on yleisesti mahdollista. *Huorasatu* on groteskisti irrotteleva fantasiaromaani, joka muuntaa ja tuo antiikin jumalat nykypäivään ja karnevalisoi nykyläiskulttuurin markkinoitumisen ja seksualisoi-tumisen. Samalla romaani on karnevalistinen nurinkääntö sovinnisesta lausumasta ”kaikki naiset ovat huoria”. Sen sankarittaret ovat nykypäivään tuoduista antiikin jumalattarista lähtien kirjaimellisesti huoria, ja prostituutio muuttuu romaanin kuvaamassa maailmassa Afroditejumalattaren vaikutuksesta arvostetuksi ja hyvin palkatuksi ammatiksi (Karkulehto 2013, 118), työksi muiden töiden joukossa:

Afrodite [...] kiljahtaa kuullessaan, kuinka paljon eli vähän palkkaa Kalla saa. ”Se on polkuhinta!” [...] Seuraavan päivän lehdessä on kuva Afroditesta esittelemässä huomionarvoista tissivakoaan ja teksti: ”Kaikki maailman seksityöläiset, yhtykää!” Haastattelussa hän kertoo järkyttyneensä siitä, miten paikallisia seksialan ammattitaitajia riistetään. Hän sanoo että jokaisella on oikeus kaupata ruumistaan itse valitsemaansa hintaan. Afroditen puheenvuorosta seuraa se että kaupungin seksityöläisten varallisuus kasvaa kilisten tai pikemminkin suhisten ja he ovat pian hyvin vaikutusvaltaista väkeä. (H, 50.)

Kuten olemme todenneet jo edellä, osassa prostituutiota ja seksityötä koskevaa tutkimusta on pyritty korostamaan tutkittavien toimijuuden lisäksi sitä, että seksityössä voi olla kysymys myös tekijöidensä omasta valinnasta tehdä juuri seksityötä. Tavoitteena on ymmärtää seksityö yhtä lailla työksi kuin mikä tahansa muukin prekaari työ. Tällöin kyse on ennen kaikkea yhtäläisten oikeuksien vaatimuksesta seksityöntekijöille kuten kenelle tahansa työntekijöille. Seksityön käsittäminen työksi muiden töiden joukossa mahdollistaisi seksityöntekijöille yhtäläisen aktiivisen aseman tavoittelun muiden kanssa. On tärkeää tehdä näkyväksi seksityöhön liittyviä rakenteellisia vallan ja alistamisen muotoja, ja seksityöstä puhuttaessa on myös tärkeää ilmaista, että siihen liittyy edelleen hyväksikäyttöä, ihmisoikeudellisia ongelmia ja väärinkäytöksiä. (Sanders 2005; Penttinen 2004; 2008.) Tämän vuoksi seksityöstä puhuttaessa on tehtävä selvä ero pakotetun orjatyön, orjuuttavan velkатыön, palkkатыön ja itsenäisen ammatinharjoittamisen välillä (Precarias a la deriva 2009, 68) ja todettava, että itse asiassa seksityöntekijöitä voimaannuttamaan pyrkivä prostituutitutkimus keskittää katseensa vain kapeaan joukkoon seksityöläisiä: niihin, joiden on mahdollista tehdä työtään kohtuullisissa oloissa palkallisina työntekijöinä tai itsenäisinä ammatinharjoittajina.

Seksityöhön usein kytkeytyneistä ongelmista ja hyväksikäytöstä huolimatta on haluttu korostaa sitä, että yksipuolinen käsitys seksityöntekijöistä ainoastaan pakonalaisesti toimivina uhreina tulee helposti jatkaneeksi patriarkaalista ajatusta naisista pelkästään heikkoina ja puolustuskyvyttöminä, suojelun ja holhouksen alaisina sekä itsenäiseen

päätöksentekoon kyvyttöminä olentoina. Tällaisen seksityöntekijöitä voimaannuttamaan pyrkivän prostituutiotutkimuksen näkökulmasta seksityö on siis edelleen epävarmaa ja prekaaria, monin tavoin uhkaavaa tai jopa vaarallista työtä, jossa toimeentulo on jatkuvasti epävakaa, mutta tästä huolimatta se tulkitaan silti työksi. Seksityön määrittelyminen työksi muiden töiden joukossa voisi tarjota naisille tilaisuuden päästä paremmin käsiksi sellaisiin institutionaalisiin resursseihin kuin vaikkapa työterveyshuolto, työttömyysturva tai ammattiyhdistystoiminta – ja joihinkin sellaisiin tuloihin, jotka olisivat muuten heidän saavuttamattomissaan. (Sanders 2005; Precarias a la deriva 2009, 64–68, 98.)

Gustafssonin *Huorasadun* lukeminen vasten seksityöntekijöitä voimaannuttamaan pyrkivää prostituutiotutkimusta tekee näkyväksi niin sen mahdollisuudet kuin sen rajoitteet. Yhtäältä teoksessa toteutuu eräänlainen voimaannuttavan prostituutiotutkimuksen tuplatavoite: siinä ei perätä enää vain naisten oikeuksia ”kaupata ruumistaan” vaan myös heidän oikeuksiaan ”kaupata ruumistaan itse valitsemaansa hintaan” (H, 50). Ironisen tavoitteesta tekee kuitenkin se, että oman ruumiin kauppaaminen ei ole ollut ihmisoikeuskysymys muuten kuin siinä mielessä, että kenenkään ei ylipäätään pitäisi joutua kauppaamaan ruumistaan vastoin tahtoaan. Toiseksi tavoitteesta tekee ironisen se markkinataloudellinen lainalaisuus, jonka mukaisesti markkinat määrittelevät tuotteiden ja palveluiden hinnan, eivät niiden tarjoajat. Oman ruumiin kauppaaminen ”itse valitsemaansa hintaan” on siis paradoksi. *Huorasadun* ironia on paljonpuhuvaa juuri siksi, että naisille yhteiskunnallisesti arvostetumman ja korkeamman sosiaalisen statuksen takaava markkinataloudellinen järjestely, ”oikeus kaupata ruumistaan itse valitsemaansa hintaan”, on paradoksi. Ehkä tämän vuoksi teos on nimettykin saduksi.

Palkkatyön ja itsenäisen ammatinharjoittamisen konteksteissa seksityötä voidaan tarkastella kuitenkin myös palvelutuotantona sekä sääntelyn ja hallinnan paikkana eikä siis yksinomaan hyväksikäyttönä ja alistamisena. Julkisen sääntelyn alaisena seksityötä voitaisiin pitää taloudellisena toimintana, jota rajoittaisivat ja samalla turvaisivat esimerkiksi verotukseen, oikeusturvaan, ihmisoikeuksiin, kansalaisvapauksiin, järjestäytymisoikeuteen ja aktivismiin liittyvät yhteiskunnalliset säännöt,

lait sekä asetukset. Tätä kautta seksityöntekijöiden olisi mahdollista parantaa työskentelyolosuhteitaan ja saavuttaa työnsä kautta myös jonkinlaista valtaa. (Sanders 2005; Precarias a la deriva 70, 104, 255–256.) *Huorasatu* ottaa kantaa juuri tähän, kun se julistaa, että kaikkien maailman seksityöläisten pitäisi yhdistyä. Teos tekee sen tavalla, jota voi lukea ilman ironista tulkintakehystä. Lampelan novellissa ”Motelli” bordellia pitävä äiti taas esittää toteamuksen, joka on niin ikään luettavissa ilman ironian häivää. Hänen mukaansa seksityön laillisuus olisi ratkaisu itäprostituution mukanaan tuomaan rikollisuuteen: se lopettaisi kaiken prostituutioon liittyvän alistamisen, riiston ja hyväksikäytön. Tarinassa tosin vaikuttaa taustalla myös äidin taloudellinen spekulaatio eli itämaifian ajaminen pois Suomen markkinoilta ja seksikaupan ottaminen kotimaisiin käsiin:

”[A]jinoa mahdollinen johtopäätös on, että tää julistetaan lailliseksi toiminnaks, lailliseksi ammatiks, yhdeks muiden joukossa, kaikki ne veroineen ja sosiaalietuuksineen.” (M, 135.)

Seksityö, toimeentulo ja menestymisen pakko

Toisenlaisen näkökulman tarkastelemaamme aiheeseen tuottaa joukko kotimaisia nykyromaaneja, joissa seksityö yhdistetään edellisiä teoksia vertauskuvallisemmin nyky-yhteiskunnan prekarisoitumiseen ja sen myötä syntyneeseen, ihmisiä jatkuvasti piinaavaan tunteeseen epävarmuudeksi muuttuneen taloudellisen toimeentulon tarpeesta. Teoksissa kuvataan muun muassa sitä, miten epävarman ja epäsäännöllisen toimeentulon vuoksi ollaan valmiita uhraamaan ja myymään omat arvot, ihanteet ja periaatteet, jopa oma intimitetti ja vapaus. Lisäksi teoksissa kuvataan tarvetta ja suoranaista pakkoa menestyä, jolloin oma (tai toisen) ruumis, yksityisyys tai intimitetti ei ole enää korvaamaton hinta menestyksestä. Kaikki tämä kehystetään teoksissa erilaisilla seksuaalisuuden ja seksityön esityksillä, joiden kautta konkreettinen seksityö, ”huoraaminen” (vrt. esim. Gustafsson 2011; Hiidensalo 2012), metaforisoituu.

Tavoitteenamme on osoittaa, että metaforasta on muodostunut yleinen diskursiivinen käytäntö. Julkisissa keskusteluissa ja representatioissa on yleistynyt tapa puhua huoraamisesta myös muussa kuin seksityön yhteydessä. Esimerkiksi taiteilijoiden nykyinen asema voidaan rinnastaa itsen ja oman intimiteetin myymiseen sekä paikoin suoraan seksityöhön. Toisaalta kulttuurisissa esityksissä on kyse myös tällaisen diskurssin haltuunotosta, parodioinnista ja kritisoinnista. Tätä muutosta kulttuurin useilla tasoilla on hankala jäsentää varsinkin siksi, että toisinaan kulttuuristen esitysten ja taideteosten poliittisia merkityksiä on vaikea jäljittää tai arvioida. Emme voi jättää huomiotta esimerkiksi sitä, että edellä käsittelemäämme Gustafssonin teosta on luettava parodisena ja satiirin kontekstissa, kuten useita muitakin tarkastelemistamme teoksista: lajityyppi tuottaa teokselle poliittisesti hallitsevia, hegemonisia normeja, käytänteitä, arvoja ja ihanteita vastustavan position. Kulttuurisissa esityksissä sekä toistetaan vallassa olevia diskursseja ja diskursiivisia käytänteitä että vastustetaan ja toistetaan niitä toisin, ja kirjallisuus on aktiivisesti osallinen näissä toistamisen, vastustamisen ja toisin toistamisen merkityskamppailuissa.

Kuten Gustafssonin *Huorasadussa* myös artikkelimme alussa siteeratussa Venla Hiidensalon *Mediahuora*-teoksessa (2012) seksityö tematisoidaan jo otsikossa. Hiidensalon teoksessa media-alan ammattilaisten työskentely aikakauslehtitalon ulkoistamina mutta silti tulosvastuullisina freelance-toimittajina rinnastuu eksplisiittisesti seksityöhön. Teos ottaa kantaa ajankohtaiseen keskusteluun lehtien kohtuuttomista avustajasopimuksista, kun printtimediamarkkinoilla käydään raakaa elonjäämiskamppailua, jossa lehtitalot kilpailevat kohujutuilla ja kyykyttävät avustajiaan. Romanin päähenkilö Maria Vartiainen on freelancer eli niin sanottu vapaa toimittaja, joka avustaa sensaatiojulkaisu *Lehteä* sekä *Olen Nainen* -nimistä naistenlehteä. Marian *freelanceri*teen nimike-tasolla liitetty vapaus toimittajana suhteellistuu ja ironisoituu, sillä töistä kilpaillessaan hän on joutunut luopumaan vapaudestaan päättää, mitä, mistä aiheista ja miten hän kirjoittaa, ja häntä riistetään häikäilemättömästi. Vähävaraisena yksinhuoltajana Maria on nainen, joka ei pysty sanomaan ei, koska saadakseen jatkossakin toimeksiantoja hänen on hyväksyttävä kaikki hänelle tarjotut juttukeikat. Tämän vuoksi Marian

on myös pakko allekirjoittaa *Lehden* laatima työsopimus, joka käytännössä vie häneltä kaikki tekijänoikeudet teksteihinsä mutta jättää hänelle täyden oikeudellisen vastuun niiden sisällöstä ja niiden julkaisemisesta. Marialta halutaan aina vain kyseenalaisempaa juttumateriaalia, ja toimitus ottaa oikeuden editoida niitä vielä myyvämmiksi.

Maria vertaa vieraannuttavaa työtään ja sen vaatimaa moraalinen venyttämistä monessa yhteydessä huoraamiseen. Hän naputtelee erään kolumninsa alkuun lauseen ”Ainoa ero huoran ja minun välillä on se, etten minä ole huora” ja jatkaa kysymällä: ”Mutta onko ilmaisjakelulla tulevaisuutta?” (MH, 41.) Eräs Marian haastateltavakin rinnastaa markkinalogiikan ja prostituution: ”Me kaikki ollaan huoria. Säkin, Majava sanoi ja katsoi pistävästi verkkoikkunan läpi. Joku vetää kaikilta välisistä, toisilta enemmän, toisilta vähemmän. Kapitalismi on iso bordelli.” (MH, 371.) Myös Antero Viinikaisen romaanissa *Orgo* (2009) *Uutisviikko*-lehden naistoimittaja Tete julistaa minäkertojalle olevansa maksullinen nainen niin lehden toimituksessa kuin sängyssä:

Minä olen tekstihuora ja sänkyhuora. Maksat kynästäni, saat maksaa vitustanikin. [...] Ja fyrkat panoista ja lehtijutuista suoraan minulle [...]. Suoraan käteen niin kuin muillekin huorille... (O, 34.)

Hiidensalon romaanin Maria on lopulta valmis tekemään jutun mistä tahansa ja käyttää surutta hyväksi tuttaviaan ja ystäviään sekä lopulta myös oman poikansa katoamista, mikä nostaa Marian maankuuluksi mediaspektaakkeliksi. Hän tuotteistaa poikansa tarinan, ja myymällä itsensä riittävän kalliilla hinnalla hän onnistuu selviytymään taloudellisesti, joskaan ei välttämättä eettisesti. Kun hänellä on viimein varaa ostaa julkisuudenhallintapaketti ja palkata tiimi keksimään uusia juonenkäänteitä ”Marian tarinalle”, hän toteaa: ”Nyt Marialla oli yksinoikeudet itseensä.” (MH, 404.)

Mediahuora-teos ei ole media- ja kustannusmaailman kuvauksessaan ainutkertainen: aihepiiriä ovat käsitelleet muun muassa edellä viitattu Antero Viinikaisen *Orgo* (2009) sekä Kari Hotakaisen teokset (mm. *Klassikko*, 1999; *Ihmisen osa*, 2009), Tuomas Vimman teokset *Helsinki 12* (2004) ja *Toinen* (2005), Kauko Röyhkän *Job* (2008), Juha Seppälän

Paholaisen haarukka (2008), Kreetta Onkelin *Kutsumus* (2010), Jussi Siirilän *Historia on minut vapauttava* (2010) ja Anja Snellmanin *Ivana B.* (2011). Useita mainituista voi lukea taiteilijaromaaneina, jotka kuvaavat lakonisesti tai groteskin huumorin ja karvaan satiirin siivittämistä media- ja kustannusmaailman raadollisuutta sekä esimerkiksi kirjailijoiden paineita heidän julkista kuvaansa tehtailevassa tuotantokoneistossa. Teoksissa tarkastellaan niitä uhkia, joita kustannusalan kehityksessä talouselämän yhdeksi osa-alueeksi on nähtävissä: miten kirjallisuus on vaarassa viihteellistyä ja pinnallistua ja miten kirjailijoiden pitäisi muokata itsestään oman elämänsä markkinamiehiä ja brändääjiä. (Ks. Arminen 2013, 166.)

Snellmanin *Ivana B.* satirisoi puhetta kirjailijasta brändinä sekä julkisuuden ja markkinoiden voimaa kirjailijan työssä. Teos on kirjeromaani, pitkä monologi, jota keski-ikäinen naiskirjailija kirjoittaa terapeutilleen. Minäkertoja on tehnyt jo 30 vuoden mittaisen uran kirjailijana ja kääntäjänä. Kirjeissään hän yrittää perustella omaa olemassaolon oikeutustaan ikääntyvänä naiskirjailijana markkinoituneessa kirjallisessa kulttuurissa. Hän turvautuu terapeuttiin, koska kokee joutuneensa vainotuksi: nuori julkkistyrkky ja tuleva kirjailija, taiteilijanimeltään Ivana B., on ottanut minäkertojan maalitaulukseen ja panettelee ja halveksii julkisuudessa tämän teoksia, ulkomuotoa sekä sanomisia. Ivana B. puolestaan on noussut ilmiöksi; hän kirjoittaa vasta esikoisromaaniaan mutta on jo onnistunut markkinoimaan sitä näkyvästi etukäteen. Ivana B:n mukaan kirjailijaksi tullaan jakamalla sosiaalisessa mediassa ja televisiossa härskejä heittoja ja intiimejä paljastuksia eikä suinkaan kirjoittamalla korkeatasoisia teoksia. ”Media, markkina, mielikuvat” -yhtälö (IB, 1) on Ivana B:n slogan, jota noudattamalla hänestä tulee kirjamaailman lellikki:

Ivana B. haluaa olla jätkänarttu feministihuora (terminologia suoraan hänen omista blogeistaan) kohuesikoiskirjailija ja julkkis joka on kaikkialla esillä ja myy järjettömän hyvin, niin että pianikin jo toimittajat ja muu mediasto kilvan laskevat vuosituloja ja massiivisia myyntiennätyksiä, ja seuraavien käsikirjoitusten käänösopimuksista kohta jo kilpaillaan. (IB, 27.)

Kuten Snellmanin myös Hotakaisen, Onkelin, Röyhkän, Siirilän, Viinikaisen ja Vimman teokset tarkastelevat sitä, miten kirjallisuus yhteiskunnan kapitalisoitumisen ja prekarisoitumisen myötä medioituu, markkinoituu, kansainvälistyy ja manageroituu. Romaanit kuvittavat monin tavoin niitä pelkoja ja uhkia, joita jo Pertti Karkama esitti kulttuurin markkinoitumisesta teoksessaan *Kulttuuri ja demokratia* (1998): taiteilijat joutuvat tekemään jatkuvasti myönnytyksiä markkinoiden ja sponsorien vaatimuksille, mikä syö heidän teostensa esteettistä laatua ja syvyyttä sekä päivänkohtaisempaa, yhteiskuntakriittistä kärkeä. Näkyvimmistä ja menestyneimmistä kirjailijoista pyritään tuottamaan kaupallisia brändejä, joiden pitää myydä itseään. (Häggman 2013, 181–183; Jokinen 2013, 170–174; Arminen 2013, 165–166.) Artikkelimme alun toisessa lainauksessa kirjailija ja muusikko Kauko Röyhkä toteaaakin oireellisesti, että nykykulttuurissa ihmisen on myytävä joko ”älyään, käsiään tai persettään”.

Karkaman kuvaileman kirjailijan työn muutoksen, brändiytymisen ja itsensä myymisen osalta myös kulttuurin itseisarvona pidetty taide ja taiteilijan työ alkavat näyttäytyä prekarisoituneessa yhteiskunnassa pelkkänä ammattina, prekaarina työnä muiden prekaarien töiden joukossa. Luonteeltaan prekaarina, tuloja epäsäännöllisesti tuottavana, työn ja vapaaajan sekä julkisen ja yksityisen sekoittavana (Roiha 2015, 24; Hardt & Negri 2005, 384–385; Gill & Pratt 2009, 17–18) taiteilijan työ edellyttää nykyisessä markkinoituneessa kulttuurissa jatkuvaa tarjolla olemista. Omaa itseä pitää myydä entistä kokonaisvaltaisemmin ja toistuvasti; pelkkä teosten myyminen ei enää riitä. (Jokinen 2013, 170–171.) Taiteilijan työn oheen täytyy liittää yleisölle julkistettava henkilökohtainen ja intiimi taso, jotta se olisi myyvää. Kun työ ja toimeentulo ovat epävarmoja, taiteilijan on oltava maksavan yleisönsä käytettävissä alati – toisinaan jopa *alasti* – ja kaikissa olosuhteissa. Juha Seppälän media-alalle sijoituvassa *Paholaisen haarukassa* (2008, 206) yksi sen keskeisistä hahmoista toteaa: ”Taiteilijana minä [...] riisun itseni paljaaksi [...] muiden edessä.”

Monissa tutkimusaineistomme teoksissa puhutaan metaforisesti siitä, miten taiteilijan on oltava nykyisin ”avautuva”. Snellmanin *Ivana B:ssä* nuori kirjailijanalku kysyy: ”Miksi edes ryhtyä kirjailijaksi, ellei ole *avautuva* ja valmis säätämään identiteettiään, *antamaan peliin kaiken*”

(IB 14, kurssiivi lisätty)? Tämä usein toistuva ”avautuminen”, ”paljastaminen”, ”itsensä paljaaksi riisuminen”, ”kaiken antaminen” ja itsensä myyminen yhdistetään niin ikään toistuvasti seksuaalisuuteen. Aiheiden yhdistyessä on oikeastaan mahdotonta välttää konnotaatioita prostituoitioon tai ”huoraamiseen”. Anja Snellmanin ”avautuva” kirjailijanalku Ivana B. ilmoittaa olevansa ”feministihuora” (IB, 27), mitä ristiriitainen sanayhdistelmä ikinä tarkoittaakaan. Juha Seppälän *Paholaisen haarukassa* lukijat asetetaan tirkistelemään onnettoman naisen privaattia masturbaatiota kuin he katselisivat maksutelevisiosta pornoa – samalla, kun teos kysyy, ”miksi nyt haalittiin yhteiskunnalliset epäkohdat kirjojen ja elokuvien aiheiksi: lapsiseksi, naiskauppa [...] kaikki tuotteistettiin” (PH, 114). Röyhkän romaanien *Ocean City* (1999), *Job* (2008) ja *Kreikkalainen salaatti* (2011) henkilöhahmojen elämä pyörii pitkälti seksin ympärillä: teosten henkilörepertoarit koostuvat elähtäneestä panomieskirjailijasta dystooppisten todellisuuksien ammattisiittäjään, jota voisi pitää miespuolisen suorana, joskin hänen toimeentulonsa ja sosiaalinen status on tulevaisuuteen sijoittuvassa *Ocean City* -romaanissa korkea. Siittäjät ovat tähtiä, joille avautuu ylellinen luksuselämä, lukemattomia seksipartnereita ja arvostettu asema. Tuomas Vimman teosten minäkerrotojat puolestaan saavat mielihyvää liioitellun korkeasta materiaalisesta elintasosta ja elämän brändikylläisyydestä – sekä naisten esineellistämisestä, nöyryyttämisestä ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Maria Laakso (2015) toteaa, että Vimman *Helsinki 12* -romaanin kerronnassa ”raha, seksuaalisuus ja sukupuoli kytkeytyvät toistuvasti toisiinsa”. Antero Viinikaisen *Orgossa* päähenkilön surkea suoritus sängyssä käynnistää koko teoksen absurdin tarinan, jossa kirjailija on valmis murhaamaan toistuvasti mediasuosionsa varmistamiseksi – eikä huoria unohdeta tässäkään teoksessa.

Röyhkä on kirjoittanut mediateksteissään ”avautumisen” merkityksessä kirjailijan epäsäännöllisen toimeentulon mahdollisena edistäjänä. Hän kertoi keväällä 2015 julkisen Facebook-sivunsa päivityksessä, miksi hän on kirjoittanut sosiaalisessa mediassa säännöllisesti ja julkisesti henkilökohtaisista asioistaan: ”Muutama vuosi sitten kuviteltiin, että artistin avautuminen ja tutuksi tuleminen facebookissa lisäisi myyntiä.” Julkisilla Facebook-sivuillaan Röyhkä on jutustellut tuttavallisesti oman

Kuva 1. Seksuaalisuuteen yhdistetty "avautuminen" ja "itsensä paljastaminen" ovat yksi kirjojen myyntikeino nykyisessä markkinakapitalismissa. (Kuvälähde: *Iltasanomat* 22.4.2015.)

elämänsä sattumuksista, tehnyt lukijoista intiimiltä tuntuva muistelu-työtä sekä jakanut henkilökohtaisia mielipiteitään ja näkemyksiään lukijoilleen, monesti uskollisille faneilleen. Tämä muuttaa luonnettaan edellä mainitun lausuman yhteydessä: mukavasta jutustelusta tulee laskelmoivaa toimintaa, joka pyrkii parantamaan kirjoittajan taloudellista asemaa. Esimerkki havainnollistaa, miten prekarisaatiota ja affekteja tutkineiden Eeva Jokisen, Juhana Venäläisen ja Jussi Vähämäen (2015) mukaan mielivaltaiselta tuntuva prekarisoitunut yhteiskunta kyynistää ihmisiä ja aiheuttaa opportunistia. Röyhkä (2015) toteaa päivityksessään, että hänen kokemuksensa mukaan yleisölle avautumisesta ei synny kaivattua taloudellista hyötyä: "Ainakaan omalla kohdallani tämä ei ole toteutunut". Niinpä Röyhkä ilmoittaa päivityksensä päätteeksi, että hän lopettaa "avautuvan" kirjoittamisensa virallisella Facebook-sivulla, se kun ei ole tuottanut kaivattua tulo(st)a.

Tässä yhteydessä on valaisevaa lukea myös Röyhkän kaunokirjallista tuotantoa, jossa kritiikin kohteena on markkinoitunut kirjallinen elämä. *Job* (2008) on omaelämäkerrallisia, "avautuviksi" tulkittavia viitteitä sisältävä taiteilijaromaani, joka pohtii kirjailijan kovaa osaa mutta toisaalta myös ironisoi kärsivän taiteilijan myyttiä. *Jobin* minäkertoja on 47-vuotias, roiseilla romaaneilla kohtalaisesti menestynyt mutta parhaat vuotensa jo auttamattomasti nähnyt mieskirjailija, joka suhtautuu kir-

jailijuuteensa illuusiottomasti. Hän kirjoittaa selvittääkseen arjestaan, jota raskauttavat avioero, rahahuolet, asunto-ongelmat, masentavat luuseriytyvät, sukkulointi kolmen rakastajattaren välillä sekä kamppailu lasten yhteishuoltajuudesta. Ratkaisuna on yritys ottaa neljäs rakastajatar, joka voisi olla iältään hänen tyttärensä.

Tummasävyinen kansikuva, jossa kirjailija-Röyhkä itse synkistelee ankeassa porttikongissa, vahvistaa teoksen omaelämäkerrallista kytköstä suorastaan osoittelevasti. Kansi ansaitsee huomion sikälikin, että tekijän nimi syrjäyttää taka-alalle jäävän, paljon pienemmän ja pienellä alkukirjaimella kirjoitetun teoksen nimen. Ratkaisu ilmentää sitä, että Röyhkä on markkinoituneen kirjallisen kulttuurin brändikirjailija, jonka nimen ja kasvojen uskotaan myyvän. Mainostetaan ”uusinta Röyhkää” eli myydään paitsi brändiä kirjaimellisesti myös kirjailijaa itseä. Kansi vihjaa ironisesti, että Röyhkä on joko tietten tai tahtomattaan osa kaupallista systeemiä, jota vastaan hänen päähenkilönsä kapinoi. Kansi on kenties kustantajan valitsema, mutta yhtä kaikki sen ironia toimii. *Jobin* kirjailijaminäkertoja tiedostaa yhä kipeämmin sen, että kynniset ja laskelmoivat kaupalliset arvot määrittelevät nykypäivän taiteilijaelämää:

Nyt 2000-luvulla kirjailijoista on tullut kauppamiehiä ja sovinnaisia julkisuuden hahmoja. Kirjamessuilla ja kirjakauppojen kohtaamispaikoilla kirjailijat käyvät mainostamassa viimeisintä teostaan ja yrittävät samalla antaa hyvän ja lupsakan kuvan itsestään. [...] Nykykirjailija on enemmän bisneshenkisesti ajatteleva ahertaja, joka haluaa rikastua niin kuin kuka tahansa. Kustantajat ja kriitikotkin puhuvat enimmäkseen myyntiluvuista ja kirjallisuuspalkinnot tähtäävät myyntilukujen kasvattamiseen. (J, 12.)

Jos ironia jätetään sivuun, Röyhkän Facebook-päivityksen voidaan katsoa kuvastavan tätä todellisuutta. Samankaltaisesta todellisuudesta kirjoittaa myös Hannu Raittila, joka teoksessaan *Kirjailijaelämää* (2006) on kutsunut itseään ”sanan palkkasoturiksi” (KE, 22, 25, 108) eli palkalliseksi ammatinharjoittajaksi, joka tekee taiteilijan työtään enemmän rahan kuin vaikkapa ”taiteellisen itseilmaisun” vuoksi:

Kuva 2. Markkinoituneessa kirjallisessa kulttuurissa myydään näkyvämmiin kirjailijabrändejä kuin kirjallisuutta. Kauko Röyhkän *Job*-romaanin (2008) kansikuva.

Olen jo kyllästymiseen asti korostanut sitä, että ammattini harjoittaminen ei ole minulle niinkään taiteellista itseilmaisua kuin työtä, jonka ansioilla selvitään sosiaalisista lähivelvoitteista. Yleisimmin ja ylevämmin ilmaistuna kyse on oikeudesta seisoa yhteiskunnan jäsenenä muiden ihmisten joukossa. (KE, 230.)

Näin kirjailijan työn tarkasteluissa on alettu sivuta Marxin ajatuksia palkkatyöstä ja siitä, miten raha tekee työstä välinearvoista. Taiteellisen työn kehykset siis muuttuvat. Sitäkin tehdään leimallisesti prekarisoituneessa ja markkinoituneessa kirjallisessa kulttuurissa, ja se on sidottua epävarmaan ansaintaan sekä toimeentulon pakkoon. Röyhkän *Jobin* otsikon monimerkityksisyys onkin tässä yhteydessä merkittävä: se viittaa *Raamatun* samannimiseen, uskossaan koeteltuun henkilöön ja toisaalta raakaan kirjailijan työhön, ”jobiin”, joka miehen täytyy vain tehdä (vrt. Easthope 1990). Prekarisaation kyllästävässä ja markkinoituneessa kirjallisessa kulttuurissa myös aiemmin romantisoitu taiteilijan työ on markkinatalouden määrittämää palkkatyötä niin kuin mikä tahansa muu työ (Jokinen 2013, 170–171). ”Kirjailija on näköjään tuomittu epä-

määräisiin, voimakkaasti vaihteleviin tuloihin, jotka tulevat pätkissä. Tässä hänen kohtalonsa sivuaa yhä kasvavan kansalaisjoukon kokemuk-
sia”, tiivistää Raittila *Kirjailijaelämässään*. (KE, 227.) Monia muita hänen teoksiaan, kuten esimerkiksi teoksia *Ei minulta mitään puutu* (1998), *Canal Grande* (2001), *Atlantis* (2003), *Liikkumaton liikuttaja* (2004) ja *Pamisoksen purkaus* (2005), on pidetty aikalaisdiagnooseina siitä, miten kapitalistinen merkitsemisjärjestelmä, kauppatavaramuoto, levittäytyy mitä erilaisimmille nyky-yhteiskunnan elämänalueille (Ojajärvi 2013b, 288–289).

Tarkastelemamme kirjallisuuden tapa kehystää prekaariksi määrittyvä taiteilijan työ erilaisin viittauksin seksuaalisuuteen tuottaa taiteilijuuden ja seksityöläisyyden välille erityisen suhteen. Kuten olemme jo edellä osoittaneet, osassa nykyistä prostituutiotutkimusta seksityötä luonnehditaan tietoisesti poliittisesti aivan kuten kirjailijan työtä edellä: vain yhtenä työnteon mahdollisuutena muiden mahdollisten töiden joukossa. On silti huomattava, että vaikka sekä kirjailijan että seksityöntekijän työ on nykykulttuurissa prekaaria ja affektiivista (ks. Jokinen et al. 2015), niiden tulkitseminen “vain työksi” muiden töiden joukossa arvottaa niitä eri tavoin. Kirjailijan työtä alentaa se, että yhtäältä romanttisen kirjailijakuvan ja taiteilijaneromyytin mukainen ja toisaalta ”taidetta taiteen vuoksi” tekevän myytin kaltainen kirjailijuus näyttäytyy ikään kuin vain palkkatyönä. Seksityötä taas voisi ylentää, että sitä pidettäisiin virallisesti *työnä*. Tämä parantaisi – ainakin potentiaalisesti ja ainakin joidenkin⁵ – seksityöntekijöiden asemaa: heidät tunnustettaisiin itsenäisiksi työntekijöiksi. Taloudellinen vapaus ja itsemääräämisoikeus edes joillekin seksityöntekijöille tarjoutuvana mahdollisuutena edistäisi heidän mahdollisuuksiaan saavuttaa myös sosiaalisesti vähintäänkin hyväksytty status (Sanders 2005; Precarias a la deriva 2009, 259–261).

Affektiivista ja haavoittuvaa

Seksuaalisuuden ja kaupallisuuden sekä työn ja toimeentulon pakon toisiinsa kietovat nykykirjallisuuden esitykset ovat problemaattisia ajankuvia varsinkin silloin, kun niitä luetaan vasten edellä kuvaamaamme

prekarisoitunutta, uusliberalistista ja markkinoitunutta yhteiskunta-tilannetta. Suomalaisessa kirjallisuudessa on 1990-luvulta lähtien puututtu kriittisesti uusliberalisoituvaan ja markkinoituvaan yhteiskuntakehitykseen sekä sen vaikutuksiin yksittäisiin ihmisiin ja heidän elämänkohtaloihinsa (ks. esim. Ojajärvi 2013a; Sevänen 2013). Sellaisiin talouskehityksen yleisiin linjauksiin kuin tuotannon siirtymiseen valtion rahoituksesta markkinoille, julkisten laitosten ja palveluiden yksityistämiseen, markkinoiden sääntelyn purkamiseen ja yritysten vallan lisääntymiseen on otettu kantaa kuvaamalla ihmisten elämää yksityisellä tasolla. Teoksissa on tuotu esiin sitä, miten ihmisten elämä ja heidän suhteensa työhön on muuttunut epävakaaaksi ja kurjistunut eli miten työ on muuttunut prekaariksi uusliberalistisen yhteiskuntakehityksen myötä. Tämän artikkelin kaunokirjallinen aineisto osoittaa, että yksi tapa käsitellä nykykulttuurin kehitystä on joko viitata suoraan tai rinnastaa se viitteellisemmin erilaisiin kaupallisen seksin, seksityön ja ihmisiä esineellistävän seksuaalisuuden kuvauksiin. Olemme pohtineet näiden kuvausten äärellä muun muassa sitä, miksi esineellistävästä seksuaalisuudesta ja seksityöstä on tullut yksi työn ja toimeentulon pakon metaforista uusliberalistisessa, markkinoituneessa ja prekarisoituneessa yhteiskunnassa.

Seksityötä koskevassa tutkimuksessa on todettu lukuisia kertoja, että kokivatpa seksityöntekijät työskentelevänsä alalla omasta tahdostaan ja omien valintojensa seurauksena tai pakotettuina ja esimerkiksi ihmiskaupan tai muun riiston seurauksena, heidän asemansa on aina haavoittuva, ja siinä altistutaan erilaisille alistamisen muodoille (Sanders 2005). Seksityöläisyydessä yhdistyy oman itsen esineellistäminen ja myyminen sekä haavoittuvuuden ja alistamisen jatkuva uhka. Ehkä tähän yhdistelmään sisältyy niin voimakas affektiivinen lataus, että sen on katsottu kuvastavan jollakin erityisellä tavalla myös niitä tuntemuksia, joita nykyinen uusliberalistinen ja prekarisoitunut yhteiskuntajärjestys herättää ihmisissä.

Taiteilijuuden vertaaminen seksityöläisyyteen on toki kärjistys, mutta kenties vertaus käynnistää myös itse seksibisnekseen kohdistuvaa kriittistä otetta, joka tarkastelee sen tekijöitä monimuotoisena yksilöiden joukkona. Voisimmeko tämän kärjistetyn rinnastuksen kautta ja tässä

nykyisessä uusliberalistisessa, markkinoituneessa yhteiskunnassa pitää myös seksityötä yhtenä prekaarina ammattina muiden joukossa? Voisiko sitä pitää vain työnä tai ”jobina”, kuten Kauko Röyhkä esittää taiteilijan ja kirjailijan työstä? Tai voisimmeko sen kautta havaita, että jos kenen tahansa asema työelämässä tuntuu tätä nykyä niin affektiiviselta ja haavoittuvalta, että se vertautuu mielikuvissa oman itsen, oman ruumiin ja oman vapauden myymiseen, miltä se mahtaakaan tuntua niistä, joille se ei ole mielikuvia vaan elettyä elämää?

KAUNOKIRJALLISUUS

- Gustafsson, Laura 2011. *Huorasatu*. Into, Helsinki. (= H.)
Henriksson, Essi 2007. *Ilmestys*. Gummerus, Helsinki.
Hiidensalo, Venla 2012. *Mediahuora*. Otava, Helsinki. (= MH.)
Hotakainen, Kari 1999. *Klassikko*. WSOY, Helsinki.
Hotakainen, Kari 2009. *Ihmisen osa*. Siltala, Helsinki.
Lampela, Pasi 2007. ”Motelli”. Kokoelmassa *Hellekausi*. WSOY, Helsinki. (= M.)
Lindberg, Pirkko 2000. *Berenikes hår*. Schildt, Helsinki.
Oksanen, Sofi 2005. *Baby Jane*. WSOY, Helsinki. (= BJ.)
Onkeli, Kreetta 2010. *Kutsumus*. Saimakko, Turku.
Snellman, Anja 2011. *Ivana B*. Siltala, Helsinki. (= IB.)
Tervo, Jari 2011: *Layla*. WSOY, Helsinki.
Raittila, Hannu 1998: *Ei minulta mitään puutu*. WSOY, Helsinki.
Raittila, Hannu 2001: *Canal Grande*. WSOY, Helsinki.
Raittila, Hannu 2003: *Atlantis*. WSOY, Helsinki.
Raittila, Hannu 2004: *Liikkumaton liikuttaja*. WSOY, Helsinki.
Raittila, Hannu 2005: *Pamisoksen purkaus*. WSOY, Helsinki.
Raittila, Hannu 2006: *Kirjailijaelämää*. WSOY, Helsinki. (= KE.)
Röyhkä, Kauko 1999: *Ocean City*. Like, Helsinki.
Röyhkä, Kauko 2008: *Job*. Like, Helsinki. (= J.)
Röyhkä, Kauko 2011: *Kreikkalainen salaatti*. Like, Helsinki.
Röyhkä, Kauko 2015: Kauko Röyhkä (virallinen). Facebook 28.5.2015 klo 13:31.
Seppälä, Juha 2008: *Paholaisen haarukka*. WSOY, Helsinki.
Siirilä, Jussi 2010: *Historia on minut vapauttava*. Gummerus, Helsinki.
Tiilikka, Elina 2010: *Punainen mekko*. Gummerus, Helsinki.
Viinikainen, Antero 2009: *Orgo*. WSOY, Helsinki. (= O.)
Vimma, Tuomas 2004: *Helsinki 12*. Otava, Helsinki.
Vimma, Tuomas 2005: *Toinen*. Otava, Helsinki.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

- Arminen, Elina 2013: Kirjailijat ja brändäys. Teoksessa Hallila et al. (toim.), 165–176.
- Easthope, Anthony 1990: *What a Man's Gotta Do. The Masculine Myth in Popular Culture*. Routledge, New York & London.
- Gill, Rosalind & Andy Pratt 2008: In the Social Factory? Immaterial Labour, Precariousness and Cultural Work. *Theory, Culture & Society* 25, 1–30.
- Halberstam, Judith 2001: Imagined Violence/Queer Violence: Representations of Rage and Resistance. Teoksessa Neal King & Martha McCaughey (toim.), *Reel Knockouts. Violent Women in the Movies*. University of Texas Press, Austin, 244–266.
- Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herman. Vastapaino, Tampere.
- Hallila, Mika Yrjö Hosiaislouma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä ja Jussi Ojajärvi (toim.) 2013: *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. SKS, Helsinki.
- Hardt, Michael & Antonio Negri 2003: *Imperiumi (Empire, 2000)*. Suom. Arto Häilä, Mika Ojakangas, Taina Rajanti, Olli Sinivaara, Akseli Virtanen & Jussi Vähämäki. WSOY, Helsinki.
- Hennessy, Rosemary 2000: *Profit and Pleasure. Sexual Identities in Late Capitalism*. Routledge, New York & London.
- Häggman, Kai 2013: Kustannusala – tienhaarassa vai vapaassa pudotuksessa? Teoksessa Hallila et al. (toim.), 179–183.
- Jokinen, Eeva, Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki 2015: Johdatus prekaarien affektien tutkimukseen. Teoksessa Eeva Jokinen & Juhana Venäläinen (toim.), *Prekarisaatio ja affekti*. Nykykulttuuri, Jyväskylä, 7–30.
- Jokinen, Elina 2013: Kirjailijoiden yhteiskunnallinen asema. Teoksessa Hallila et al. (toim.), 159–164.
- Kalha, Harri (toim.) 2007: *Pornoakatemia! Eetos*, Turku.
- Karkulehto, Sanna 2011: *Seksin mediamarkkinat*. Gaudeamus, Helsinki.
- Karkulehto, Sanna 2013: Sukupuoli, seksuaalisuus ja valta nykyproosassa. Teoksessa Hallila et al. (toim.), 109–123.
- Karkulehto, Sanna & Rossi, Leena-Maija 2017: Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa – sukupuolen ja väkivallan risteyksessä. Teoksessa Sanna Karkulehto & Leena-Maija Rossi (toim.), *Sukupuoli ja väkivalta – lukemisen etiikkaa ja politiikkaa*. SKS, Helsinki.
- Kontula, Anna 2008: *Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa*. Like, Helsinki.
- Laakso, Maria 2015: Brändimarkkinoiden mannekiinit ja kulutushyödykenaiset. Tuomas Vimman *Helsinki 12* -romaanin naiskuva, taloudellinen tematiikka ja kysymys kertovan tekstin etiikasta. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* 2/2015, 19–32.
- Leskinen, Jari 2002: *Organisoitu paritus ja prostituutio Suomessa. Rikosraportti 2002*. Keskusrikospoliisi (KRP). Hakapaino, Helsinki.
- Nikunen, Kaarina, Susanna Paasonen & Laura Saarenmaa 2005: Anna meille meidän jokapäiväinen... eli kuinka porno työntyi osaksi arkea. Teoksessa Kaarina Nikunen, Susanna Paasonen ja Laura Saarenmaa (toim.), *Jokapäiväinen pornomme. Media, seksuaalisuus ja populaarikulttuuri*. Vastapaino, Tampere, 7–29.
- Ojajärvi, Jussi 2013a: Kapitalismista tulee ongelma. Teoksessa Hallila et al. (toim.), 131–153.

- Ojajarvi, Jussi 2013b: Realismin keksimisen velvoite. Lamanjälkeisen kapitalismin aikalais-kokemus tematiikan ja muodon ongelmana Hannu Raittilan *Pamisosken purkauksessa*. Teoksessa Hanna Meretoja & Aino Mäkikalli (toim.), *Romaanin historian ja teorian kytköksiä*. SKS, Helsinki, 280–313.
- Paasonen, Susanna 2015: *Pornosta*. Eetos, Turku.
- Paasonen, Susanna, Kaarina Nikunen & Laura Saarenmaa 2007: Pornification and the Education of Desire. Teoksessa Susanna Paasonen, Kaarina Nikunen ja Laura Saarenmaa (eds.), *Pornification. Sex and Sexuality in Media Culture*. Berg, Oxford & New York, 1–20.
- Penttinen, Elina 2004: *Corporeal Globalization. Narratives of Embodied Subjectivity and Otherness in the Sexscapes of Globalization*. Department of Political Science and International Relations. University of Tampere, Tampere.
- Penttinen, Elina 2008: *Globalization, Prostitution and Sex-Trafficking. Corporeal Politics*. New York. Routledge, London.
- Precarias a la deriva 2009: *Hoivaajien kapina. Tutkimusmatkoja prekaarisuuteen (A la deriva por los circuitos de la precariedad femenina, 2004)*. Suom. Laura Böök, Riie Heikkilä, Eeva Itkonen, Anna-Reetta Korhonen & Eetu Viren. Like & Tutkijaliitto, Helsinki.
- Roiha, Taija 2015: “Kysymys on siitä, että runoilijat on ottanut tuotantovälineet haltuun.” *Osuustoiminta kirjakustantamisen vertaistuotantona Osuuskunta Poesiassa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Roseneil, Sasha 2000: Postmoderneja seksuaalisuuden muutoksia: Queer viitekehyksenä ja vaikutteena. – *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 2/2000, 28–42.
- Rossi, Leena-Maija 2017: Naurattavat lyönnit – Sukupuolittunut väkivalta, komedia ja (tunne)talous. Teoksessa Sanna Karkulehto & Leena-Maija Rossi (toim.), *Sukupuoli ja väkivalta – lukemisen etiikkaa ja politiikkaa*. SKS, Helsinki.
- Sanders, Teela 2005: ‘It’s Just Acting’: Sex Workers’ Strategies for Capitalizing on Sexuality. – *Gender, Work & Organization* 12(4), 319–342.
- Sevänen, Erkki 2013: Nykykirjallisuuden yhteiskunnallinen kehys. Teoksessa Hallila et al. (toim.), 11–23.
- Shepherd, Laura J. 2013: *Gender, Violence and Popular Culture: Telling Stories*. Routledge, London and New York.
- Siltala, Juha 2004: *Työelämän huonontumisen lyhyt historia: muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Otava, Helsinki.
- Stemple, Laura 2007: HOB’s OZ and the Fight Against Prisoner Rape: Chronicles from the Front Line. Teoksessa Merri Lisa Johnson (ed.), *Third Wave Feminism and Television. Jane Puts it in a Box*. J. B. Tauris, London and New York, 166–188.